

Piotr Duchliński

Kraków, 30.10.2020 r.

Dr hab. Profesor uczelni badawczo - dydaktyczny

Katedra Etyki Ogólnej i Stosowanej

Instytut Filozofii

Akademia Ignatianum w Krakowie

**RECENZJA DOROBKU NAUKOWEGO, DYDAKTYCZNEGO,
ORGANIZACYJNEGO I POPULARYZATORSKIEGO DR DOMINIKI
DZWONKOWSKIEJ W ZWIĄZKU Z POSTĘPOWANIEM HABILITACYJNYM**

Niniejszą recenzję przedkładam jako odpowiedź na pismo Dyrektora Instytutu Filozofii UKSW ks. dr hab. Ryszarda Sadowskiego, Prof. Uczelni, informujące, że Rada Doskonałości Naukowej powierzyła mi funkcję recenzenta w postępowaniu habilitacyjnym dr Dominiki Dzwonkowskiej. Przedmiotem recenzji będzie jednoznaczne stwierdzenie, czy osiągnięcia naukowe Kandydatki spełniają kryteria określone w art. 219. ust. 1. ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.) i czy stanowią podstawę do nadania Jej stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Dr Dominika Dzwonkowska jako główne osiągnięcie naukowe przedstawiła monografię autorską: *Etyka cnót środowiskowych*, (Warszawa 2019). Przedłożona monografia oraz pozostały dorobek Habilitantki mieszczą się zakresowo w obszarze nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia. Natomiast w ramach dyscypliny filozofia mieszczą się w takich subdyscyplinach jak: etyka, antropologia, filozofia przyrody. Habilitantka nie wykazała żadnego dorobku, który merytorycznie wykraczałby poza obszar nauk humanistycznych. Okazjonalnie tylko powołuje się na pewne ustalenia nauk społecznych, które służą jej do ilustracji określonych analiz *stricte* filozoficznych.

Zawarta w kolejnych częściach recenzji charakterystyka i ocena dorobku Habilitantki dotyczy: głównego osiągnięcia naukowego, tj. autorskiej monografii habilitacyjnej; pozostałego dorobku Habilitantki, na który składają się artykuły zamieszczone w czasopiśmie punktowanych, rozdziały opublikowane w recenzowanych monografiach a także dorobku dydaktycznego, organizacyjnego i popularyzującego naukę.

Cz. I.

1.1. Ogólna charakterystyka głównego osiągnięcia naukowego

Przedłożona do formalnej i merytorycznej oceny rozprawa habilitacyjna stanowiąca podstawowe osiągnięcie naukowe liczy 367 stron. Strukturalnie została podzielona na: wstęp, trzy części, zakończenie, bibliografię przedmiotową, indeks osobowy i indeks rzeczowy oraz streszczenie w języku angielskim. We wstępie Habilitantka uzasadnia wybór podjętego tematu oraz formułuje cele badawcze, jakie zamierza osiągnąć. „Pisaniu tej książki towarzyszyła – pisze Autorka – chęć ukazania, że kwestia sprawności moralnych podmiotu moralnego ma kluczowe znaczenie dla etycznego postępowania” (s. 8) Autorce chodzi zwłaszcza o „aplikację etyki cnót środowiskowych do debaty nad stanem środowiska naturalnego, poszukując odpowiedzi na wybrane pytania szczegółowe i problemy, jakie rodzą się w tej dyskusji” (s. 8). Habilitantka broni dwóch zasadniczych tez: (1) Etyka cnót środowiskowych powinna uwzględniać uniwersalistyczną, pozytywną i praktyczną naturę cnót oraz (2) praktyczny wymiar cnót wymaga dostosowania pojęć filozoficznych do praktycznego charakteru cnoty. W związku z tym konieczne jest poszerzenie języka etyki cnót o pojęcia filozoficzne uwzględniające sferę praxis. Autorka zmierza do odpowiedzi na następujące pytania: Czym jest cnota i wada środowiskowa? Jaki wpływ na podmiot moralny ma realizacja cnót środowiskowych w kontekście kształtowania doskonałości moralnej? Czym cnoty i wady środowiskowe różnią się od innych cnót i wad? Czy najbardziej antropocentryczna teoria etyczna może być panaceum na bolączki antropocenu? Czy etyka cnót środowiskowych może w jakiś sposób przyczynić się do rozwiązania problemu degradacji środowiska naturalnego w jakim żyje człowiek? Czy wada, cnota powinny być określane jako ekologiczne, czy też raczej jako środowiskowe? Habilitantka pisze, że „celem niniejszej monografii jest przedstawienie zarysu koncepcji uniwersalistycznej, pozytywnej i praktycznej etyki cnót środowiskowych” (s. 9). Autorka zmierza do wypracowania nowatorskiej koncepcji cnót środowiskowych, która przewyższałaby ograniczenia różnych koncepcji etyki cnót środowiskowych, które w XX wieku pojawiły się na areopagu myśli ogólnoswiatowej.

Część pierwsza monografii zawiera ogóle wprowadzenie do problematyki etyki cnót, w którym Habilitantka wprowadza czytelnika w podstawowe pojęcia i problemy dyskutowane w ramach etyki cnót. W części drugiej dokonuje rekonstrukcji trzech

koncepcji etyki cnót środowiskowych, które kształtują współczesny dyskurs etyki środowiskowej. W trzeciej części Autorka krytycznie dyskutuje pozytywy i wady zrekonstruowanych koncepcji cnót środowiskowych i na tej podstawie formułuje własną autorską propozycję etyki cnót środowiskowych, która w jakimś stopniu ma przewyższać ograniczenia przywołanych koncepcji. Rozprawę zamyka zakończeniem, w którym Autorka dokonuje rekapitulacji przeprowadzonych badań oraz wskazuje na problemy, które powinny być rozwinięte w przyszłości.

Zawarte w pracy analizy zostały sformułowane w języku przedmiotowym i metajęzyku¹. Przedmiotem analizy hermeneutycznej Habilitantki są zasadniczo książki i artykuły różnych autorów zajmujących się etyką cnót środowiskowych oraz ich uczniów, pochodzące z różnych okresów ich twórczości, a także poglądy filozoficzne, do których autorzy ci nawiązywali (aprobująco lub też krytycznie), opracowania ich dorobku oraz prace filozoficzne ważne dla względnie całościowej oceny ich dorobku. W rezultacie otrzymujemy parafrazę różnych poglądów dotyczących etyki cnót środowiskowych. Kontekstowo autorka posługuje się komparatystyką aby w ten sposób uwypuklić zajmowane przez nią stanowisko w sporze o etykę cnót środowiskowych.

1.2. Walory rozprawy

Wyartykułowane poniżej walory stanowią przesłanki uzasadniające tezę, że w przypadku rozprawy habilitacyjnej dr Dominiki Dzwonkowskiej mamy do czynienia z istotnym dla filozofii osiągnięciem naukowym.

1. Monografia dr Dzwonkowskiej to pierwsza tego typu praca w polskiej literaturze przedmiotu, która zawiera całościowe i kompleksowe opracowanie etyki cnót środowiskowych w odniesieniu do problematyki ochrony środowiska naturalnego. Już samo podjęcie tego problemu, w kontekście obecnych wyzwań związanych z ochroną środowiska, zasługuje na pokreślenie i uznanie. Niniejsza monografia zachęca czytelnika do refleksji, prowokuje do dyskusji, skłania do krytycznego myślenia, ale przede wszystkim Autorka recenzowanej pozycji zwraca uwagę na nader ważną problematykę, związaną z ochroną środowiska naturalnego. Sięgnięcie po etykę cnót w celu opisu i wyjaśnienia współczesnych dylematów związanych z ochroną środowiska naturalnego uważam za heurystycznie interesujące.

¹ Metajęzyk widoczny w różnych podsumowaniach stanowisk i rekapitulacjach.

2. Bezwzględny walorem recenzowanej monografii jest krytyczny sposób badania problematyki współczesnej etyki cnót środowiskowych. Na podkreślenie zasługuje umiejętność dyskusji i krytycznej oceny różnych koncepcji etyki środowiskowej. Dr Dzwonkowska ujawnia się jako wytrawny i krytyczny polemista, który ze spokojem krok po kroku wydobywa walory omawianych koncepcji jak również punktuje z właściwym sobie wyczuciem ich słabe strony. Zaletą pracy jest odpowiedzialny, wyważony krytycyzm. Świadczy on bowiem o samodzielności Habilitantki, cnoty, która powinna kształtować usposobienie każdego pracownika naukowego. Wszak Autorka nie tylko biernie referuje poglądy różnych prominentnych etyków cnót środowiskowych ale też krytycznie się do nich odnosi. Formułuje szereg trafnych zastrzeżeń, w niektórych miejscach podejmuje zasadną polemikę, słusznie wskazując na metodologiczne i merytoryczne niedopracowanie referowanych poglądów, które wymagają uzupełnienia.

3. Walorem, który bezwzględnie decyduje o tym, że monografia dr Dzwonkowskiej wnosi istotny wkład do etyki środowiskowej jest wypracowana przez nią autorska koncepcja etyki cnót środowiskowych. Propozycja ta krystalizuje się w trakcie dyskusji z trzema koncepcjami etyki środowiskowej; pierwszą autorstwa znanego amerykańskiego autora Henry'ego Thoreau, drugą tzw. naturalistyczną koncepcją etyki cnót środowiskowych wypracowaną przez Rolanda Sandlera oraz trzecią narracyjną koncepcją cnót, której autorem jest Brian Treanor. Na bazie dyskusji z tymi koncepcjami dr Dzwonkowska proponuje uniwersalistyczną, pozytywną i praktyczną koncepcję cnót środowiskowych, w której centralną rolę odgrywa podmiot moralny wyposażony w określone cnoty usprawniające go do działań mających na celu ochronę dóbr środowiska naturalnego.

4. Autorka słusznie zwraca uwagę na potrzebę wypracowania holistycznie pojętej koncepcji natury ludzkiej jako bazy antropologicznej dla etyki środowiskowej. W sposób wyważony podchodzi do krytyki antropocentrycznego modelu etyki, który przez zdecydowaną większość współczesnych etyków cnót środowiskowych jest kwestionowany i obwiniany za destrukcję środowiska naturalnego. Autorka opowiada się za umiarkowanym antropocentryzmem w etyce, który w jej przekonaniu, wsparty etyką cnót może być zasadną propozycją diagnozującą i pokazującą sposoby wyjścia ze współczesnego kryzysu środowiskowego.

5. Na uwagę zasługuje podkreślenie przez dr Dzwonkowską aspektu edukacyjnego. W pełni zgadzam się z Habilitantką, że współczesna edukacja

ekologiczna dotycząca różnych wymiarów ochrony środowiska naturalnego powinna być opracowywana w perspektywie etyki cnót. Programy edukacji ekologicznej – na co słusznie zwraca uwagę Autorka – powinny koncentrować się na kształtowaniu podmiotowych kompetencji uwrażliwiających na problematykę naturalnych ekosystemów. Etyka cnót dostarcza bowiem bazy przedmiotowej dla konstrukcji szkoleń edukacyjnych, które połączone z obszerną analizą studium przypadków i dylematów ekologicznych mogą realnie przyczynić się do wzrostu świadomości ekologicznej społeczeństwa, zwłaszcza wśród ludzi młodych. Ten praktyczny wymiar etyki cnót środowiskowych jest bardzo ważny i dobrze, że dr Dzwonkowska zwraca na niego uwagę, pokazując, że nie jest to jakiś problem abstrakcyjny, którym przy biurku zajmują się zawodowi filozofowie, ale że rozstrzygnięcia filozoficzne powinny mieć przełożenie na edukację i decyzje polityczne, od których w dużym stopniu zależy prawna ochrona środowiska naturalnego. Samymi jednak regulacjami prawnymi nie da się rozwiązać wszystkich problemów ochrony zagrożonego środowiska naturalnego.

6. Habilitantka wykazała się bardzo dobrą umiejętnością interpretacji tekstów filozoficznych o różnym stopniu trudności. W całości pracy zdecydowanie dominuje analityczna rekonstrukcja. Habilitantka nie ograniczyła się do streszczania tekstów, czy zestawiania różnych cytatów. Dokonane przez Autorkę parafrazy tekstów, zostały trafnie zaopatrzone stosownymi cytataми ilustrującymi poglądy omawianych autorów. Narracja książki nie jest przeciążona cytataми, dlatego czyta się ją dobrze. Autorka umiejętnie łączy zdolność analizy różnych partykularnych aspektów z syntezą, za pomocą której zmierza do przedstawienia swojej koncepcji.

7. Od strony formalnej praca została bardzo dobrze zredagowana. Jedynie w kilku miejscach zdarzają się drobne błędy literowe oraz interpunkcyjne. Także strona graficzna pracy nie budzi żadnych zastrzeżeń. Okładka bardzo dobrze oddaje zainteresowania autorki. Język pracy jest poprawny, styl jasny, komunikatywny. Widać staranie autorki o to, aby przekaz jej myśli był intersubiektywny. Pomimo, że język pracy jest teoretycznie zaawansowany, Habilitantka unika popadania w niezrozumiały i przesadny żargon. Zadbana też – co jest atutem pracy - o walory perswazyjne pracy, które mają pozytywnie wpływać na motywacje czytelnika. Autorka dosyć dobrze panuje nad prowadzoną logiką wywodu. Zaletą pracy jest to, że jej Autorka starała się w miarę możliwości precyzyjnie definiować omawiane kategorie pojęciowe. Stąd też sporo miejsca poświęca sprawom semantycznym, co świadczy

o jej dobrze ukształtowanych kompetencjach metodologicznych i dużej kulturze logicznej. Wszystko to skłania do przekonania, że Habilitantka bardzo dobrze opanowała język filozoficzny i technikę pisania niełatwych prac z filozofii.

8. Praca dr Dzwonkowskiej, w moje ocenie, ma charakter erudycyjny. Czytając ją nabieramy stopniowego przekonania, że jej Autorka jest wszechstronną badaczką, która swobodnie porusza się po bardzo szerokim obszarze zagadnień problemowych, związanych nie tylko z etyką środowiskową, zwłaszcza jeśli uwzględni się Jej całościowy dorobek. Dokonując rekonstrukcji współczesnej etyki cnót środowiskowych Habilitantka opierała się przede wszystkim na tekstach źródłowych, korzystała także z różnych krytycznych opracowań dostępnych zwłaszcza w języku angielskim. Samodzielnie podejmowała się tłumaczenia wybranych fragmentów prac prominentnych etyków środowiskowych. Wszystko to świadczy o tym, że od strony warsztatu naukowego Habilitantka była bardzo dobrze przygotowana do podjęcia tego zadania badawczego.

9. Podsumowując powyższe wywody jednoznacznie stwierdzam, że rozprawa dr Dominiki Dzwonkowskiej została napisana w duchu autentycznej pasji badawczej. Na każdej stronie rozprawy widać pełne zaangażowanie zmaganie Autorki z trudną „materią” problemów etycznych i ekologicznych. Habilitantka jest bardzo dobrze odczytana w zróżnicowanej anglojęzycznej i polskiej literaturze przedmiotu. Rozprawa pokazuje, że Jej autorka potrafi formułować poważne problemy badawcze i rozwiązywać je w sposób nowatorski za pomocą określonych metod badawczych. Potrafi umiejętnie formułować krytyczne argumenty wobec omawianych poglądów i uzasadniać je w sposób mniej lub bardziej przekonujący. Bez wątpienia, swoją rozprawą, Autorka wpisuje się we współczesne debaty dotyczące etycznych aspektów ochrony środowiska naturalnego.

1.3. Wady rozprawy

Lektura monografii nasuwa następujące uwagi krytyczne. Ograniczam się tylko do wyartykułowania najważniejszych:

1. Pierwsza uwaga odnosi się do konstrukcji książki i uporządkowania prezentowanych zagadnień. Dotyczy zwłaszcza pierwszego rozdziału, w którym dr Dzwonkowska przedstawia szereg ogólnych, a czasem wręcz ogólnikowych informacji na temat historii etyki cnót i problemów badawczych podejmowanych przez jej prominentnych zwolenników. Generalnie przedstawia sprawy czytelnikowi dobrze

znane, które w polskiej literaturze przedmiotu były już wielokrotnie omawiane przez różnych autorów, których Habilitantka skrupulatnie wylicza. Uważam, że szereg kwestii dotyczących stanu badań nad etyką cnót powinny być przedstawione we wstępie pracy. Natomiast w pierwszym rozdziale autorka mogła więcej uwagi poświęcić historii kształtowania się etyki cnót środowiskowych.

2. Również szereg analiz językowych przedstawionych przez Autorkę w pierwszym rozdziale jest dobrze znanych. Moim zdaniem precyzowanie znaczenia pojęć „cnoty” czy „wady” nie było potrzebne, gdyż na ten temat wylano już tony atramentu w polskiej filozofii. Wszelkie ustalenia znaczeniowe miałyby jakiś walor poznawczy tylko wtedy, gdyby w rodzimej literaturze przedmiotu brakowało na ten temat takich opracowań. Samo wypisywanie z różnych słowników znaczeń pojęć „cnota” czy „wada”, choć ma oczywiście pewien walor systematyzujący, to jednak nie wnosi zasadniczo nic nowego do pracy.

3. Wadą pracy jest brak pogłębionego opracowania koncepcji natury ludzkiej. Autorka twierdzi, że trzeba sformułować właściwą koncepcję natury ludzkiej, gdyż etyka cnót nie może się obyć bez solidnego fundamentu antropologicznego. Ten fundament nie został w recenzowanej monografii należycie dopracowany. Dr Dzwonkowska wygłasza kilka ogólnych tez na temat natury ludzkiej, które – jak uważam – można zakwalifikować do naturalizmu. Zresztą kwestia naturalizmu za jakim opowiada się Autorką nie jest wyraźnie sprecyzowana. Pojęcie „natury”, którym autorka się posługuje wymaga w mojej ocenie doprecyzowania znaczeniowego i przedmiotowego. Nie bardzo wiadomo jakie elementy konstytutywne, a jakie konsekwentne składają się na ludzką naturę. Np. Autorka wyraźnie opowiada się za stałością natury ludzkiej, ale nie pisze co o tej stałości decyduje. W tym kontekście przydałoby się koniecznie poszerzyć panel dyskutantów i uwzględnić różnej maści relatywistów kulturowych, którzy radykalnie zaprzeczają istnieniu stałej i niezmiennej natury ludzkiej. Nie bardzo też wiadomo jak należy rozumieć normatywność natury ludzkiej, jeśli jest ona pojmowana w sposób naturalistyczny. Generalnie w odniesieniu do problemu natury ludzkiej Autorka wygłasza kilka tez dla których uzasadnienia nie przytacza żadnego szerszego kontekstu teoretycznego.

4. Kolejny zarzut dotyczy ograniczenia praktycznego wymiaru etyki tylko do kwestii edukacji. W mojej ocenie, w pracy brakuje przywołania kwestii praktycznych dotyczących problematyki tzw. dylematów ekologicznych, które dzisiaj szeroko dyskutuje się w ramach analizy różnych *case studies*. Dr Dzwonkowska przedstawiła

pewną prototeorię etyki cnót środowiskowych, ale nie pokazała jak ona pracuje w praktyce; jak za pomocą konceptualnych narzędzi tej etyki można by rozstrzygać konkretne dylematy moralne związane z ochroną środowiska naturalnego. W pracy zabrakło mi praktycznych studiów nad obecnymi dylematami ekologicznymi o których pisze się sporo w literaturze naukowej i popularnonaukowej. Gdyby Autorka podała jakieś przykłady lustrujące jak Jej koncepcja rozwiązuje te problemy, wówczas sformułowane przez Nią postulaty byłyby bardziej przekonujące, zwłaszcza dla czytelnika, który zainteresowany kwestiami ekologicznymi oczekuje otrzymania do ręki sprawnych narzędzi, a nie tylko suchej teorii. Jednakże odpowiedź na te kwestie wymagałaby rozbudowania warstwy teoretyczno – praktycznej, w której najpierw należałoby zdefiniować sprawozdawczo lub projektująco dylemat w odniesieniu do etyki cnót środowiska naturalnego, następnie przeprowadzono by badania o charakterze operacjonalizującym, które pokazałyby w jaki sposób etyka ta w takim kształcie, w jakim proponuje dr Dzwonkowska pomaga nam rozstrzygać dylematy moralne pojawiające się w relacji człowiek – środowisko naturalne.

5. Kolejny zarzut dotyczy braku opracowania kwestii normatywnych związanych z etyką cnót środowiskowych². Problematyka normatywności cnót jest przez dr Dzwonkowską bardzo skąpo przedstawiona. Poza kilkoma ogólnymi tezami jakie Autorka formułuje, problem ten nie został przez Nią podjęty w sposób satysfakcjonujący. Przedstawiona koncepcja etyki cnót jest, w moim przekonaniu, także słabo powiązana z koncepcją sprawczości. Oczywiście Autorka podkreśla, że cnoty usposabiają podmiot do określonego działania mającego na uwadze środowisko naturalne, że wpływają na to, w jaki sposób oceniamy różne sytuacje, to jednak nie wykazuje w jaki sposób to się dzieje. W moim przekonaniu, w analizach dr Dzwonkowskiej ginie problematyka działania, czynu jako tego, co podlega moralnej kwalifikacji. Przecież zgodnie z etyką klasyczną ocena moralna pod kątem dobra i zła odnosi się przede wszystkim do czynu; zakłada pewną wizję sprawczości podmiotu moralnego, który jest zdolny do działań względnie autonomicznych. Autorka skupiając się tak mocno na tematyce cnót i kształtowaniu charakteru, w moim przekonaniu, traci z oczu problem sprawczości podmiotu, który był tak ważny dla etyki klasycznej, w której aretologia również odgrywała istotną rolę w usprawnieniu podmiotu do

² Problematyka normatywności w etyce środowiskowej pojawia się w artykule, w którym dr Dzwonkowska dokonuje rekonstrukcji poglądów Sandlera.

działania moralnie dobrego (np. T. Ślipko)³. Tym bowiem, co podlega normatywnej ocenie w kontekście ochrony naturalnego środowiska są przede wszystkim działania człowieka, które niszczą różne dobra naturalnego środowiska. Nie znalazłem w rozprawie szerzej omówionego zagadnienia sprawczości oraz treściowego powiązania go z proponowaną wizją etyki cnót środowiskowych. Czy takie kategorie teoretyczne opisujące sprawczość jak cel podmiotowy i cel przedmiotowy nie mogą być użyteczne dla etyki cnót środowiskowych? Raz jeszcze podkreślam, że Autorka wygłasza kilka tez, które bezpośrednio lub pośrednio odnoszą się do kwestii sprawczości, ale podobnie jak ma to miejsce w przypadku koncepcji natury, nie uzasadnia ich powołując się na jakiś szerszy kontekst teoretyczny.

6. Trudno odmówić Autorce sprawnej kompetencji w krytykowaniu poglądów tych, z którymi się nie zgadza, natomiast w pracy brakuje tzw. autokrytyki. Dr Dzwonkowska proponuje nam pewną prototeorię cnót środowiskowych jako alternatywę dla krytkowanych przez Nią koncepcji, które ujawniają określone braki, stąd też domagają się przepracowania. Sformułowaniu autorskiej propozycji – co bezwzględnie jest walorem pracy – nie towarzyszy jednak krytyczna refleksja metaprzmiotowa. W mojej ocenie, w pracy zabrakło krytycznego ustosunkowania się Habilitantki do jej własnej propozycji. Autorka ogranicza się raczej do pozytywnego wykładu swojej propozycji, mniej natomiast interesują Ją przedmiotowe i metaprzmiotowe trudności i ograniczenia, które koncepcja ta może generować, zwłaszcza w obszarze praktycznej operacjonalizacji. Wszak czytając rozprawę nabyłem przeświadczenia – być może zresztą nieuzasadnionego – że Habilitantka usilnie chce przekonać czytelnika, że Jej propozycja nie posiada żadnych wad teoretycznych. Czyżby zatem uważała, że Jej koncepcja jest bezdyskusyjna?

7. Sformułowane uwagi krytyczne nie podważają jednoznacznie pozytywnej oceny, że mamy do czynienia z autorską, ambitną i erudycyjną monografią, której Autorka chciała przedstawić określone rozwiązanie problemu badawczego, zapominając jednak o poczynieniu pewnych zastrzeżeń, które w oczach czytelnika mogłyby usprawiedliwiać teoretyczne niedociągnięcia proponowanej koncepcji. Pomimo uwag krytycznych stwierdzam, że choć dr Dominika Dzwonkowska nie dokonała rewolucji w etyce cnót środowiskowych, to jednak nowatorstwo jej propozycji polega na nowym sposobie połączenia pewnych tez przedmiotowych występujących

³ W swojej monografii autorka w ogóle pomija tzw. klasyczną etykę środowiska naturalnego wypracowaną np. przez Ślipkę.

w różnych koncepcjach etyki środowiskowej. Wszak nowatorstwo w humanistyce nie polega na stworzeniu jakiejś oryginalnej idei, ale przeważnie na dostrzeżeniu jakiegoś problemu obecnego w innych teoriach (którego przeważnie inni nie dostrzegają) i zaproponowaniu nowej reinterpretacji teoretyczno – praktycznej. Nawet jeśli przyjąć, że w filozofii dokonują się jakieś rewolucje to nie muszą one oznaczać odkrywania całkiem nowych pomysłów teoretycznych. Generalnie rzecz ujmując, rozprawa pokazuje, że Habilitantka jest pasjonatką uprawiania filozofii poza biurkiem. Swoich poszukiwań nie traktuje w kategoriach akademickiego zawodu tylko pewnego zadania jakim jest wpływ na zmianę postrzegana naturalnego środowiska przez ulegającego coraz większej konsumpcji człowieka. Świadczy o tym jej różnokierunkowa działalność społeczna, o której napisze poniżej. Słusznie zatem chce połączyć teorię z praktyką kształtowania ludzkiej świadomości ekologicznej. To, że rozprawa dr Dzwonkowskiej prowokuje do dyskusji i formułowania krytycznych uwag postrzegam jako jej zaletę. Atoli praca, która skłania do krytycznego namysłu ma dodatkową wartość merytoryczną. Zresztą, nie ma w filozofii takich prac, które nie generowałyby żadnych uwag krytycznych.

Cz. II.

2.1. Ocena pozostałego dorobku naukowego

Przedłożony do oceny pozostały dorobek naukowy Habilitantki obejmuje artykuły opublikowane w czasopismach punktowanych i rozdziały w monografiach recenzowanych. Zasadniczo dorobek ten mieści się w obszarze nauk humanistycznych, w ramach filozofii obejmuje takie działy, jak: filozofia klasyczna, etyka i antropologia filozoficzna. Dorobek ten jest zróżnicowany, wielowątkowy. Dr Dzwonkowska podejmuje szereg różnych problemów badawczych, które nie ograniczają się tylko do etyki cnót środowiskowych.

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w dyscyplinie filozofia Habilitantka opublikowała 15 artykułów naukowych, w tym 4 w języku angielskim, w czasopismach zamieszczonych na liście ministerialnej i 11 w języku polskim, również zamieszczonych w wykazie czasopism punktowanych. Napisała także 12 rozdziałów, które zostały opublikowane w recenzowanych monografiach redakcyjnych. Była współredaktorem (jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora) jednej monografii naukowej poświęconej problematyce współczesnej etyce cnót środowiskowych, a także uczestniczyła w redakcji czasopisma naukowego: *Ethics in*

Progres. 7(2016). Natomiast po obronie doktoratu była współredaktorem naukowym monografii poświęconej ekologicznym aspektom Kampinoskiego Parku Narodowego. Jest także autorem 11 recenzji artykułów naukowych do różnych czasopism naukowych polskich i zagranicznych, co pokazuje, że redakcje różnych czasopism dostrzegają w Niej kompetentnego znawcę. Z zamieszczonych, przez Habilitantkę w dość skrupulatnie napisanym autoreferacie informacji naukometrycznych, dowiadujemy się, że uzyskała pożądany Impact Factor: 3, 215, wykazała 19 cytowań według *Publish or Perish*, jeśli zaś chodzi o upragniony przez wszystkich Indeks Hirscha to wynosi on - 2 (według *Publish or Perish*). Habilitantka uzyskała także 482 punkty zgodnie z danymi MNiSW, co jest wynikiem imponującym. Po uzyskaniu stopnia doktora opublikowała także swoją rozprawę doktorską: *Filozofia a nauki przyrodnicze – analiza koncepcji Stanisława Kamińskiego i Kazimierza Kłósaka*, Warszawa 2014. Monografia ta choć bardzo interesująca i korelująca z moimi zainteresowaniami, nie będzie przedmiotem oceny.

2.1. Walory pozostałego dorobku

Przedłożony do oceny dorobek Habilitantki zgromadzony po opublikowaniu doktoratu jest ilościowo imponujący, i jakościowo wystarczający dla uzasadnienia tezy, że Autorka cały czas prowadzi twórcze badania naukowe, w których podejmuje nowe zagadnienia mające istotny wkład w uprawianą przez Nią dyscyplinę badawczą. Walorem dorobku jest różnorodność podejmowanych zagadnień, tak z zakresu etyki środowiskowej, jak i etyki zwierząt, czy problematyki współczesnego konsumpcjonizmu. Habilitantka nie stroni także od podejmowania zagadnień związanych z aplikacją idei zrównoważonego rozwoju dla turystyki. Porusza problemy związane z kulturowymi uwarunkowaniami stosunku człowieka do zwierząt, zwraca uwagę na konieczność przemyślenia problematyki tzw. cnót mniejszych, które mogłoby znaleźć swoje zastosowanie w działaniu człowieka na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Interesuje Ją rola wad, które mają wpływ na degradację środowiska naturalnego. Do najbardziej interesujących, z poznawczego punktu widzenia, zaliczam prace dotyczące dyskusji na temat praw bytów pozaludzkich oraz te artykuły i rozdziały, w których dr Dominika Dzwonkowska podejmuje zagadnienie empatii i jej roli w kształtowaniu troski o los zwierząt. Wczytując się w ducha czasu, który bezwzględnie wpływa na przemiany edukacji i szkolnictwa wyższego Habilitantka podjęła badania nad ideą uniwersytetu i jej przemian jakie miały miejsce

w historii. Generalnie badania naukowe zawarte w artykułach i rozdziałach są wieloaspektowe, interdyscyplinarne, podejmują aktualną problematykę z pogranicza teorii i praktyki. Przedłożone do oceny prace cechuje skrupulatność w rekonstrukcji podejmowanych problemów, dociekliwość analityczna, a także umiejętność dokonywania względnych syntez poglądów. Autorkę cechuje względny krytycyzm, umiejętność prowadzenia wyważonej polemiki z autorami przedstawiającymi odmienne koncepcje, a także odwaga w formułowaniu względnie (czasem tylko minimalnie) autorskiego stanowiska. W swoim dorobku Autorka spopularyzowała szereg postaci, które z pewnością nie były znane polskiemu czytelnikowi, zwłaszcza jeśli chodzi o etykę cnót środowiskowych rozwijaną w krajach anglosaskich.

2.2. Wady pozostałego dorobku

W niektórych artykułach i rozdziałach zamieszczonych w monografiach, jak np. tych, które dotyczą filozofii klasycznej i dyskutowanej przez jej zwolenników relacji do nauk przyrodniczych Autorka ogranicza się do streszczenia poglądów skądinąd znanych; inny jest tylko styl pisanie, sposób formułowania i prezentowania problemów, dobór cytatów, które dobrze komponują się z całością tekstu. W tekstach tych zdecydowanie brakuje krytycznego ustosunkowania się do referowanych zagadnień. Autorka pomija szereg ważnych pytań metaprzekmiotowych, które można sformułować pod adresem rekonstruowanych poglądów. Czytając niektóre z artykułów dr Dzwonkowskiej oczekiwałoby się znacznie bardziej pogłębionej analizy zagadnienia, a już na pewno podjęcia krytycznej dyskusji z przedstawionymi stanowiskami. W niektórych artykułach i rozdziałach brakuje samodzielnego, autorskiego ustosunkowania się do omawianego zagadnienia. Niektóre teksty poprzestają na powierzchownym zreferowaniu zagadnienia; ważne problemy zostały przedstawione przez dr Dominikę Dzwonkowską w sposób nie tyle ogólny co raczej ogólnikowy. Być może zależało Jej bardziej na przeglądowym potraktowaniu niektórych zagadnień. Taki stan rzeczy ma pewne uzasadnienie w tym, że kiedy pisze się krótki artykuł, czy rozdział na zamówienie do monografii, gdzie trzeba przestrzegać narzuconego przez redaktora rygoru określonej ilości znaków ze spacjami, trudno czasem rozwinąć swoje własne stanowisko. O ile monografia bezwzględnie ukazuje Habilitantkę jako samodzielną i twórczo myślącą badaczkę o tyle całościowo wzięty dorobek jest niestety zdominowany przez podejście rekonstrukcyjno – streszczające nad autorskim i interpretacyjnym. Jak zaznaczyłem

powyżej, pojawiają się w nim tylko minimalnie autorskie propozycje rozstrzygnięcia pewnych zagadnień ale – w mojej ocenie – jest ich zdecydowanie za mało. Wyartykułowane wady nie dyskwalifikują jednak walorów całościowego dorobku Habilitantki.

Cz. III.

3.1. Ocena dorobku dydaktycznego, organizacyjnego, popularyzatorskiego i współpracy międzynarodowej

Dorobek dydaktyczny, organizatorski oraz popularyzacyjny, który przedłożyła do oceny merytorycznej dr Dzwonkowska jest pod względem ilościowym wystarczający do wykazania istotnej aktywności naukowej, jak również jakościowo bardzo zadowalający, gdyż pokazuje, że od uzyskania stopnia doktora Habilitantka jest aktywna w różnych obszarach działalności naukowej, jak i pozanaukowej.

(1) Uczestniczyła w sposób aktywny w 40 konferencjach (w tym na 17 międzynarodowych) sympozjach, panelach dyskusyjnych, czy też wykładach otwartych.

(2) Aktywnie współpracowała w 7 komitetach organizacyjnych, które były odpowiedzialne za przygotowanie tematycznie bardzo zróżnicowanych konferencji naukowych o charakterze krajowym i międzynarodowym oraz pomagała w zorganizowaniu 4 konferencji naukowych.

(3). Brała udział w 16 grantach/projektach, w tym 1 raz jako kierownik projektu badawczego dotyczącego etyki środowiskowej Ronald Sandlera, a w pozostałych 15 jako wykonawca określonych zadań. Na podkreślenie zasługuje to, że niektóre z projektów były realizowane we współpracy z partnerami zagranicznymi, co wiązało się z wyjazdami studyjnymi.

(4). Odbyła 11 wyjazdów zagranicznych (w tym staży, kwerend bibliotecznych i tzw. pobytów badawczych) w różnych instytucjach naukowo – badawczych w Europie. Przebywała na kwerendzie bibliotecznej, połączonej z konsultacjami naukowymi na Uniwersytecie Fordam w Nowym Yorku. Warto również odnotować Jej współpracę ze znanym etykiem cnót środowiskowych prof. Rolandem Sandlerem, który stał się bohaterem jednego z rozdziałów głównego osiągnięcia naukowego.

(5) Habilitantka uczestniczyła w 4 programach europejskich, aktywnie współpracuje z otoczeniem społecznym i gospodarczym, zasiada jako ekspert w Lokalnej Komisji Etycznej ds. Doświadczeń nad Zwierzętami w Warszawie.

(6) Od 2013 roku jest członkiem *International Society of Environmental Ethics*, pełni funkcje reprezentanta tego Towarzystwa Naukowego na Polskę. Od roku 2015 jest także członkiem innego towarzystwa - *Laboratorium Animal Studies*.

(7) Dr Dominika Dzwonkowska w sposób aktywny i z pełnym zaangażowaniem współpracuje z różnymi polskimi i zagranicznymi instytucjami naukowymi. Od roku 2012 współpracuje z Uniwersytetem Masaryka w Brnie, a od 2016 roku z Katedrą Historii Filozofii, Filozofii Systematycznej i Etyki na UMK w Toruniu, ponadto regularnie współpracuje z włoskimi uczelniami, zwłaszcza z Roma Tre University. Od roku 2011 uczestniczy w spotkaniach naukowych Ogólnopolskiego seminarium Habilitacyjno – Doktorskiego z zakresu Ekofilozofii i Zrównoważonego Rozwoju.

(8) Habilitantka bierze także aktywny udział w różnych programach edukacyjnych, angażuje się w działalność popularyzującą problemy ekologiczne, bywała częstym gościem różnych programów radiowych, w których miała okazję prezentować swoje poglądy w zakresie ekologii i ochrony środowiska naturalnego. Ponadto opublikowała 17 artykułów popularnonaukowych z zakresu ochrony środowiska naturalnego. Prowadziła szkolenia edukacyjne, których celem było podnoszenie świadomości i kompetencji ekologicznych.

(9). Jeśli chodzi o działalność organizacyjną to warto podkreślić, że dr Dzwonkowska nie uchyla się również od pełnienia obowiązków administracyjnych na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pracowała w ramach wydziałowej komisji rekrutacyjnej, była sekretarzem i członkiem redakcji znanego w polskim środowisku czasopisma punktowanego *Studia Ecologiae et Bioethicae*, ponadto w latach 2012 -2016 była członkiem senackiej Komisji Wydawniczej, a także pełniła funkcję członka w Uniwersyteckiej Komisji Wyborczej. Od stycznia 2020 roku jest członkiem Wydziałowej Komisji Jakości Kształcenia. Od roku 2016 jest odpowiedzialna za międzynarodową współpracę w Centrum Ekologii i Ekofilozofii, w tym za koordynowanie studiów magisterskich prowadzonych w języku angielskim. Ponadto w latach 2017 – 2019 pełniła funkcję kierownika studiów podyplomowych „*Monitoring Środowiskowy i mediacje w konfliktach ekologicznych*”. Natomiast od października 2019 roku pełni funkcję zastępcy kierownika studiów podyplomowych „*Zarządzanie jakością powietrza w jednostkach samorządu terytorialnego*”. Od roku 2020 jest także członkiem Pierwszej Lokalnej Komisji Etycznej do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach w Warszawie.

(10) Od roku 2015 jest także redaktorem sekcji filozofii i etyki zwierząt

w czasopiśmie naukowym „*Zoohilologica. Polish Journal of Animal Studies*”.

(11) Wykazuje się również aktywnością na polu współpracy z interesariuszami zewnętrznymi. W 2013 roku prowadziła szkolenia z zakresu praktycznej ochrony środowiska dla Basell Orlen. Przez kilka współpracowała także z czasopismem „*Wybraniec – profesjonalny kwartalnik radnego*”.

(12) Za swoją działalność naukową i organizacyjną była uhonorowana Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Natomiast w roku 2017 była odznaczona nagrodą Rektora Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego za działalność naukową.

Rekomendacja pozytywna

Odpowiadając na pismo Dyrektora Instytutu Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, ks. dr hab. Ryszarda Sadowskiego, Prof. Uczelni, jednoznacznie stwierdzam, że całościowo wzięty dorobek naukowy, dydaktyczny oraz popularyzatorski dr Dominiki Dzwonkowskiej bezwzględnie stanowi znaczący wkład w rozwój filozofii w Polsce. W sposób szczególny przyczynia się do istotnego rozwoju etyki środowiska naturalnego. W sensie jakościowym i ilościowym dorobek ten jednoznacznie spełnia wymagania stawiane przez ustawę kandydatom do otrzymania stopnia naukowego doktora habilitowanego. Pani dr Dominika Dzwonkowska jest bowiem twórczą badaczką, samodzielnie rozwiązującą teoretyczne i praktyczne problemy badawcze. Jej wkład i zaangażowanie w rozwój etyki środowiskowej oceniam bardzo wysoko. Sformułowane uwagi krytyczne dotyczące Jej dorobku naukowego sugeruję potraktować jako życzliwe wskazówki, z których Habilitantka, jeśli będzie miała ku temu wolę, może oczywiście skorzystać w swoich dalszych badaniach naukowych. Ponadto jednoznacznie stwierdzam, że dr Dominika Dzwonkowska wykazała się znaczącą aktywnością dydaktyczną, organizacyjną a także popularyzatorską. Na podkreślenie zasługuje także Jej współpraca międzynarodowa z różnymi ośrodkami naukowo – badawczymi. W sposób szczególny wysoko oceniam Jej zaangażowanie na rzecz ochrony środowiska naturalnego. W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie Pani dr Dominiki Dzwonkowskiej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Dr hab. Piotr Duchliński, Prof. Ucz.

